

УДК 391-053.2:39(477)Пав

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.094>

ТУРЕЙСЬКИЙ ІГОР

аспірант Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5194-0137>

TUREISKYI IHOR

a post-graduate student of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5194-0137>

Бібліографічний опис:

Турейський, І. (2023) Дитяче народне вбрання українців у художньо-етнографічній спадщині Юрія Павловича. *Народна творчість та етнологія*, 3 (399), 94–104.

Tureiskyi, I. (2023) Ukrainian Children's Folk Clothing in the Artistic and Ethnographic Heritage of Yurii Pavlovych. *Folk Art and Ethnology*, 3 (399), 94–104.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ДИТЯЧЕ НАРОДНЕ ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ У ХУДОЖНЬО-ЕТНОГРАФІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЮРІЯ ПАВЛОВИЧА

Анотація / Abstract

У розвідці розглядається питання дитячого народного вбрання українців у доробку видатного українського етнолога Юрія Павловича (1872–1947). Його багата спадщина, що налічує тисячі замальовок українського народного побуту, вбрання, житла та краєвидів, досліджена й представлена у праці «Україна в типажах народних, краєвидах і архітектурі: художньо-етнографічна спадщина Юрія Павловича», що була видана в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського АН України (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського) у 2010 році. Упродовж 1921–1934 років Ю. Павлович був постійним позаштатним співробітником Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка, збагачуючи напрацювання цієї установи докладним ілюстративним матеріалом. Частина малюнків і праць Ю. Павловича висвітлює питання дитячої одягової культури. Ці матеріали є надзвичайно цінними для вивчення дитячої субкультури, особливостей дитячого вбрання, його форм і специфіки. Прикметним є оригінальний погляд автора ілюстрацій, що фіксував малопомітні та нетипові деталі дитячого повсякдення.

Для дослідження було залучено малюнки та рукописи Ю. Павловича з Архівних наукових фондів, рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського (фонди 1 та 39). На основі виявлених замальовок здійснено спробу проаналізувати характерні риси та особливості саме дитячого вбрання, їх інформативне значення для вивчення дитячого народного одягу українців першої половини ХХ ст. Малюнки й матеріали відображають різноманітні аспекти дитячої одягової культури, її варіативність, усталені норми і трансформації як у традиційній, так і міській культурі, а саме в Києві. У виявлених замальовках є змога побачити кольори костюма, естетичний смак, традиції та тенденції у створенні одягу.

Зафіксовані Ю. Павловичем типи, елементи костюма й зовнішній вигляд виразно репрезентують локальну специфіку дитячого вбрання. Унікальні матеріали є цінним джерелом для вивчення народного одягу, а також питань щодо ролі дитини та дитинства в українській культурі.

Ключові слова: Юрій Павлович, дитячий одяг, народне вбрання, традиційне вбрання, дитяча субкультура.

The article examines the issue of children's folk clothing of Ukrainians in the work of the outstanding Ukrainian ethnologist Yurii Pavlovych (1872–1947), his rich heritage includes thousands of sketches of Ukrainian folk life, clothing, housing, and landscapes are studied and presented in the work «Ukraine in Folk Types, Landscapes, and Architecture: Artistic and Ethnographic Heritage of Yurii Pavlovych» published by the M.T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics, and Ethnology in 2010. From 1921 to 1934, Yurii Pavlovych worked as a permanent freelance employee of the Cabinet of Anthropology and Ethnology named after Khvedir Vovk, enriching the work of this institution with detailed illustrative material. Some of Yurii Pavlovych's drawings and works highlight the issues of children's clothing culture. These materials are extremely valuable for studying the children's subculture, features of children's clothing, its forms and specifics. The original point of view of the author of the illustrations, who fixed the inconspicuous and atypical details of children's everyday life is noteworthy.

During the preparation of the research, drawings and manuscripts of Yurii Pavlovych involved from the *Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio Recordings* of the Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (funds 1 and 39). Based on the discovered sketches, an attempt was made to analyse the characteristic features and peculiarities of children's clothing, their informative value for the study of children's folk clothing of Ukrainians in the first half of the XX century. Drawings and materials reflect various aspects of children's clothing culture, its variability, established norms and transformations in both traditional and urban culture, namely in Kyiv. In the discovered sketches, it is possible to see the colours of the costume, aesthetic taste, traditions, and trends in clothing creation.

The types, costume elements and appearance recorded by Yurii Pavlovych clearly represent the local specificity of children's clothing. The unique materials are a valuable source for the study of folk dress, as well as questions about the role of the child and childhood in Ukrainian culture. Some of Yurii Pavlovych's drawings are being published for the first time.

Keywords: Yurii Pavlovych, children's clothing, folk clothing, traditional clothing, children's subculture.

Вступ. Унікальний доробок видатного українського художника-етнографа Юрія Юрійовича Павловича (1872–1947), який і понині залишається цінним джерелом для вивчення української традиційної культури, був докладно проаналізований та опублікований у підготовленому в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського альбомі «**Україна в типажах народних, краєвидах і архітектурі: художньо-етнографічна спадщина Юрія Павловича**». Маючи хист до малювання, він з ранніх років захопився народознавством, що згодом переросло в професійну дослідницьку діяльність і створення тисяч замальовок народного побуту, вбрання, житла та краєвидів. Упродовж 1921–1934 років Ю. Павлович був постійним позаштатним співробітником Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка, збагачуючи напрацювання цієї установи докладним ілюстративним матеріалом. Замальовки художника послужили доповненням праць таких велетів української етно-

логії, як Хв. Вовк, А. Онищук та Н. Заглада. Фіксуючи в експедиціях народний побут, Ю. Павлович систематизував і досліджував явища української традиційної культури в контексті актуальних тенденцій розвитку світової етнологічної науки [17, с. 3–22].

Рисунки народних типажів, здійснених дослідником здебільшого у 20-х роках ХХ ст., відображають розмаїтість українського народного вбрання, особливості форм та способу носіння, кольорів (на противагу чорно-білим фото цього періоду), регіональних особливостей, варіативності залежно від соціального походження, регіону та способу господарювання. Масив замальовок одного лише одягу оцінюють у 5500 одиниць [17, с. 11], що являє собою надзвичайно ґрунтовну базу для вивчення цього виразного компонента української культури.

Важливо, що серед багатой палітри зафіксованого художником-етнографом традиційного одягу та народних типажів з різних регіонів України трапляються й замальов-

ки дітей, варіації їхнього вбрання, способи носіння. Ці матеріали становлять значний інтерес для вивчення дитячої субкультури, особливостей дитячого вбрання українців, специфіки його форм та побутування. Особливо прикметним є оригінальний погляд автора ілюстрацій, що вловлював зазвичай малопомітні та нетипові деталі традиційного повсякдення.

Для дослідження дитячого народно-го одягу, зафіксованого Ю. Павловичем, опрацьовано його спадщину, яка зберігається в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (АНФРФ ІМФЕ НАН України)¹, а в 2010 році була репрезентована в зазначеному вище альбомі його художньо-етнографічної спадщини. На основі виявлених замальовок (акварельних та графічних) проаналізовано характерні особливості дитячого вбрання, їх інформаційне наповнення для вивчення феномена дитячої одягової культури. Опрацьований масив уможливує спробу його класифікувати: зафіксоване дитяче вбрання ділиться на селянське та міське; дитячі типажі із сільської місцевості намальовано в 1912–1928 роках, з міста, а саме Києва, – упродовж 1920-х – на початку 1930-х років.

Основна частина. Ранні зарисовки типажів селянських дітей зустрічаються з Волині, околиць м. Красилова (Хмельницький р-ну Хмельницької обл.) у 1912–1913 роках. На них бачимо, зокрема, виразний малюнок олівцем, на якому зображено хлопчика в полотняній сорочці з погрудним розрізом, що заправлена в штани та підперезана поясом, з кашкетом на голові та босоніж (іл. 1). Типовий зовнішній вигляд хлопчика, що має мінімальну кількість елементів костюма, характерний для буденного й святкового вбрання різних регіонів України [4, арк. 6].

Протягом 1921–1923 років Ю. Павлович брав участь у стаціонарній експедиції до с. Старосілля (Остерського повіту

Чернігівської губернії; нині село затоплене водами Київського водосховища), що значно збільшує цінність зібраного етнографічного матеріалу [17, с. 7]. Під час польових досліджень етнограф здійснює значну кількість замальовок, записів про традиційну культуру та її аспекти, пов'язані з дитиною. Одним із результатів роботи монографічного дослідження зазначеного села стала опублікована праця Н. Заглади «Побут селянської дитини» (1929) [14] – видатна наукова робота в контексті української етнології, що вперше висвітлювала низку аспектів дитячої духовної та матеріальної культури.

На замальовках, здійснених Ю. Павловичем, зображено дитячі іграшки, ігри, знаряддя праці, одяг. У висвітленні дитячих ігор та побуту бачимо буденне дитяче вбрання, зокрема хлопчика в сорочці та штанах [1, арк. 40, 62, 63], при іграх – інколи у верхньому одязі, з головними уборами – смушковими шапками, картузами, брилями, а дівчат – у сорочках, спідницях та хустках [1, арк. 62].

Унікальним матеріалом є опис у праці Н. Заглади саморобного дитячого одягу та прикрас з доступних підручних матеріалів з рослин, що відображають безпосередньо дитяче сприйняття свого зовнішнього вигляду, його ігрову та знакову функцію, «дитячу культуру» [14, с. 28]. Одіж була намальована Ю. Павловичем. Це, наприклад, шапки з листя та лопуха (іл. 2), постолі з осоки, віночок з квітів, намисто із шипшини [1, арк. 33], гороху, дерева, коріння лопуха, розмальовані ягідним соком хустки [14, с. 177]. Такі самі явища описано й у рукопису Ю. Павловича, у якому також ідеться про особливості чоловічого, жіночого та дитячого одягу [2]. На жаль, у рукопису відсутнє посилання на місцевість, де здійснювалися спостереження, але з контексту видно, що, найвірогідніше, у с. Старосілля. Трапляється інформація про крій сорочки, її відмінності відповідно до віку дитини, поступову появу інших елементів костюма, прикрас та головних уборів тощо.

Особливо інформативними стосовно дитячого традиційного вбрання українців є серії робіт із Західного Полісся. Приваблює низка дитячих зображень із с. Озеряни (нині Коростенського району Житомирської області), здійснених 1928 року [8]. На них можна побачити цікаві варіації дитячого вбрання поліщуків, різні види сорочки, нагрудного вбрання, зачісок та головних уборів.

На шістьох замальовках бачимо хлопчиків у сорочках, пошитих з фабричної тканини, що має біле тло та червону смужку. Така «крамна» тканина була відносно дорогою на тілі ще активного виготовлення саморобних тканин з льону в цьому регіоні в першій половині ХХ ст. та побутування одягу – передусім сорочок з домотканого полотна. Смугасті сорочки на дітях подібні за своєю формою, є тунікоподібними, з незібраними рукавами, що сягають ліктя чи навіть вище, без розрізу на грудях і з ним; різняться вони довжиною (на менших дітях доходять до кісточки), у старших – трохи вище коліна. Бачимо варіант підперізування мотузкою-пояском на одному з менших дітей, а на двох старших хлопцях – штани з льону [8, арк. 2]. Малюнки яскраво демонструють варіативність крою дитячої сорочки відповідно до віку, а також довільність її поєднання з іншими елементами. Конструкція цих сорочок є відмінною від сорочок старших чоловіків цієї місцевості й лише приблизно наслідує їх (іл. 3).

Вбрання дівчат на замальовках з названої серії також має свої особливості: на найменших бачимо лише сорочку, підперезану паском, у комплекті зі спідничкою чи нагрудником. Білі сорочки, що сягають майже низу ніг, очевидно, виготовлені з домотканого тканини, з варіантом довгого чи короткого рукава. На одному малюнку із зображенням маленької дівчинки її сорочка поєднана з нагрудним одягом, що є нетиповим варіантом строю. У вбранні дорослих було б присутнє поясне вбрання. Ще однією особливістю нагрудника-«горсика» є розріз, що

розміщується ззаду та зав'язується вище до шиї. На нашу думку, зроблено це для зручності вдягання дитини дорослими [8, арк. 2]. Такий нагрудник не притаманний жіночим формам одягу Західного Полісся [16, с. 72–83], не видно його й на старших жінках із цієї серії малюнків. Інші старші дівчата вбрані в сорочки з полотна, що оздоблені червоною вишивкою на уставках та рукавах. Рукав у них ширший. Доповнюють сорочки спідниці з крамної та домотканого тканини, декотрі оздоблені ткацтвом, у деяких хустка присутня як головний убір (іл. 4). Вбрання дівчат, крім варіативності, відображає використання усталених форм одягу відповідно до дорослішання.

Прикметними є замальовки з Озерян, на яких бачимо варіанти та вікову градацію зачісок і головних уборів. Від шапочки-чепчика для зовсім маленьких дітей обох статей до волосся, підстриженого над чолом, двох заплетених кіс, коси кружечком, одягання вінка, хустки старшими дівчатами (іл. 5). Поряд на малюнках зображено варіанти головних уборів заміжньої жінки. Таким чином показано вікову видозміну зачіски та головного убору [8, арк. 4]. Зафіксовано такі варіанти зачісок для хлопчиків, як «під макітру», «у скобки», «полька» (коротка стрижка) (іл. 6), а також головні убори: кашкети різних форм, смушкова шапка, що зі згаданими зачісками носили і старші чоловіки [8, арк. 5].

В іншій серії замальовок, також із Західного Полісся, с. Пост Дров'яний (сmt. Діброва Коростенського району Житомирської області), зроблених у 1928 році, зображено теж яскраві приклади дитячого одягу. Малюнки демонструють варіативність та видозміну одягу відповідно до віку дітей в одному селі та в один період, що дає змогу простежити характерні відмінності зовнішнього вигляду дитини з її дорослішанням.

На найменших за віком хлопчиках бачимо з одягу лише довгу лляну сорочку, що майже сягає кісточки. Вона має довгі рукави

й оздоблена вишивкою на манишці, подібна до варіанта сорочки, яку носили старші чоловіки (відрізнялися лише довжиною) [7, арк. 2]. В інший варіант вбрання для найменшого хлопчика входить ще й кашкет. Трапляється також зовсім не типова за кроєм сорочка. Пошита вона з білої (вірогідно, лляної) тканини, є ширшою і має складки нижче грудей, розріз знаходиться ззаду [7, арк. 10]. Невластивий цьому регіону крій, використано, очевидно, для більшої зручності дитини і щоб легше батькам було одягати дітей. У хлопчиків традиційна зачіска «під макітру» [7, арк. 2]. У дещо старших хлопців вже бачимо доповнення строю штанами з домотканого полотна, безрукавкою, кашкетом, зустрічається й варіант з комбінезоном – з'єднаної верхньої частини зі штанами, що має ще й розріз ззаду (дитячий елемент вбрання в сільському середовищі, запозичений з міського одягу) [7, арк. 10].

Вбрання одного хлопчика, очевидно, уже не раннього дитячого віку, складається із сорочки, що сягає колін, підперезаної поясом, та кашкета; штани відсутні, хоча в багатьох варіантах строю ровесників і молодших дітей вони є (іл. 7). Це допустима норма вигляду хлопців, залежно від місцевості (кінець XIX чи початок XX ст.), коли до 15 років хлопець міг ходити без штанів [12, с. 142].

З верхнього одягу на одному з хлопчиків бачимо традиційну свитку, підв'язану поясом-попругкою [7, арк. 2]. На старших хлопцях, тих, що вищі на малюнках, бачимо збільшення елементів костюма, сорочок та верхнього одягу міського крою і з фабричних тканин [7, арк. 10]. Отже, при варіативності вбрання хлопчиків різного віку трапляється тенденція до переважаючих міських форм вбрання над традиційними відповідно до дорослішання, а також з урахуванням зростання обсягів виробництва фабричної ткацької продукції.

За зображеннями дівчат із с. Пост Дров'яний можемо зауважити поступові зміни їхнього зовнішнього вигляду. Можна

побачити три варіанти вбрання для найменших із них. Найпростіший складається лише із сорочки, пошитої з домотканого полотна, що сягає низу ніг, має довгий рукав та оздоблена червоною вишивкою на уставках. Інша варіація – сорочка вишневого кольору з крамної тканини, призбирана нижче грудей та з розрізом ззаду, а на голові хусточка. Сорочка на дівчинці має нетиповий крій і подібна до описуваної вище сорочки на хлопчикові із того самого села. Це яскраве свідчення того, що за усталеними звичаями традиційної культури вбрання дітей до певного віку не відрізнялося, хоча могла використовуватися нехарактерна форма самого одягу. В іншій дівчинки домоткану сорочку доповнює спідничка з однотонної фабричної тканини та домотканий фартух; вона має зачіску із зовсім коротким волоссям. У костюмі старших дівчат, крім полотняної сорочки, бачимо доповнення верхнім, нагрудним одягом – безрукавкою «горсиком», хусткою з фабричних тканин із різним малюнком, що наслідують і відтворюють традиційні форми жіночого вбрання (іл. 8) [7, арк. 9].

Прикметно, що замальовки Ю. Павловича з містечка Іванкова (Вишгородського р-ну Київської обл.) та околиць 20-х років XX ст. дитячі типажі доповнюють і фото, вірогідно, його ж авторства. На малюнках діти в одних сорочках. У хлопчиків сорочки до коліна, одягнені вони поверх штанів з домотканого полотна, доповнених поясом, безрукавкою та кашкетом; дівчата – у полотняних сорочках зі спідничкою з крамної тканини. А на чорно-білих світлинах бачимо літне та зимове вбрання на дітях. У літній період менші діти в одних лише сорочках. У старших хлопців стрій доповнений штанами, поясом та кашкетом. У зимовий період бачимо дівчат у білих вовняних свитах та великих хустках на голові, а хлопців – у темних свитках зі смушковими шапками, що цілком наслідує зимове вбрання дорослих, які також присутні на фото [9].

Отже, художник-етнограф зафіксував характерні особливості традиційного дитя-

чого вбрання, у конкретних прикладах відобразив варіативність та статево-вікові особливості, взаємодію традиційних практик і трансформацій. Зображені діти переважно босі, що в сільському середовищі було поширеним явищем і для дорослих. Колоризація малюнків дає змогу побачити кольорову гаму вбрання, колір вишивки, використання тканин тих чи інших типів.

Колоритними й виразними є замальовки Ю. Павловича з м. Києва, зроблені переважно у 20-х роках ХХ ст., коли він зобразив мешканців та гостей міста з різних соціальних груп на вулицях, площах та базарах, із центру та околиць. Серед них трапляються й малюнки з дітьми, що відображають специфіку й особливості дитячої одягової культури в місті.

У цьому контексті передусім варто згадати статтю Ю. Павловича «3 літніх вражень художника-етнографа», у якій порушується питання про зовнішній вигляд та одяг дітей улітку, а також його залежність від пори року. На основі спостережень у Києві влітку 1927 року описано вбрання хлопчиків і дівчат та його зміну протягом дня через підвищення температури. Так, літнє вбрання дітей могло складатися лише з трусиків, деякі хлопчики інколи ходили зовсім без одягу [15]. У своєму дослідженні Ю. Павлович визначав чинники існування одягу на людині на прикладі київських дітей, називав такі головні мотиви, як почуття сором'язливості та звичка носити одяг. Також у статті аналізуються питання трансформації нагрудного й поясного вбрання, функціонального призначення одягу. Доповнюють розвідку двадцять чорно-білих ілюстрацій, які знаходимо і в кольорі в інших матеріалах [5], що є унікальним внеском етнографа у збір та класифікацію неповторного польового матеріалу відповідної епохи. Наприклад, серед літнього вбрання хлопчиків бачимо сорочки з різною довжиною рукава, з білих та кольорових тканин, що доповнюються короткими штанцями до коліна та вище – шортами, інколи з лямками на плечах. Трапляється варіант

вбрання хлопчика, де червоною вишивкою оздоблена сорочка з коротким рукавом і шорти. На одному малюнку зображено хлопчика в костюмі, що імітує однострій моряка, з білою сорочкою, яка має характерний синій комір та короткі сині шорти. З літніх варіантів вбрання хлопчиків бачимо одягнених у смугасті трико або короткі штанці чи трусики (іл. 9). З головних уборів розповсюдженими є круглі шапочки – зустрічається картуз, матроська «безкозирка» зі стрічками, а із зачісок у хлопців бачимо коротко стрижене волосся, із взуття – сандалі зі шкарпетками [5, арк. 1, 4].

Серед літнього вбрання дівчат бачимо переважно сукні різного крою, зі спідницею та нагрудною частиною, зі спідницею, приєднаною до плечової частини, суцільного крою. Виготовлені сукні зі світлих і темних, однотонних та з дрібним малюнком тканин, деякі декоровані бантом на спині, фігурними складками й рюшами на плечах і грудях, низу спідниці. З-поміж варіантів комплексів вбрання є спідниця, приєднана до нагрудника з лямками, що носить зверху сорочки з короткими рукавами, спідничка на лямках. У літню спеку маленькі дівчатка вдягнуті лише в трико чи трусики. Серед молодших дівчат бачимо коротке волосся на рівні вух, дещо старших – з волоссям нижче потилиці чи косами, що доповнюються бантиком зі стрічки на маківці чи косах (іл. 10). Головні убори дівчат – капелюшки, круглі шапочки; взуття – туфельки та сандалі з панчохами, черевички [5, арк. 2–3].

Поміж київських малюнків особливо вирізняється категорія безпритульних дітей – поширене у 20-х роках ХХ ст. явище. Їхній зовнішній вигляд доповнює уявлення про умови їх життя та побуту (іл. 11). Усі зображені безпритульні – хлопчики, що також відображає характер цього явища в окреслений період. Визначальною рисою їхнього вбрання є неакуратність, пошкодження розривами, бруд, невідповідний великий розмір. Очевидно, що це поношений одяг дорослих, який уже викинули [10,

арк. 3–4]. Літнє вбрання має варіанти із сорочкою та штанами, інколи з короткими штанами до колін і вище. Бувало, що ходили лише в одних коротких штанцях. Також бачимо доповнення верхнім одягом, без рукавкою або тільки у верхньому одязі, без взуття [5, арк. 5]. У варіантах зимової ноші спостерігаємо безпритульних у черевиках та чоботах, у верхньому одязі – пальто, свитці, загорнутих у тканину. На голові вони носили кашкети, хутрянні та вовняні шапки, головний убір червоноармійців – «будьоновку» чи огортали голову тканиною [10, арк. 1–2]. Разом із вбранням згубну й ганебну сутність явища безпритульних дітей висвітлюють також їхні шкідливі звички, а саме куріння тютюну, зображене на малюнку [10, арк. 4].

До уваги Ю. Павловича потрапили й способи носіння дітей: ним зафіксовано тримання, перенесення дитини, загорнутої в пелюшки під одною рукою або тримаючи двома в різних варіантах [11, арк. 1–2]. На нашу думку, увага до таких дрібниць була

пов'язана з дослідженням зміни способу перенесення вантажів під впливом розвитку інфраструктури [4]. Серед способів перенесення дітей на малюнку з вул. Львівської бачимо спеціальний дитячий візочок [6, арк. 6].

Висновки. Художньо-етнографічний спадок Юрія Павловича є цінним джерелом для вивчення дитячого вбрання українців першої половини ХХ ст. Його малюнки, а також фотоматеріали яскраво відображають низку аспектів дитячої одягової культури, репрезентують її варіативність, усталені норми, пов'язані з нею, трансформації. Зафіксовані типажі, елементи костюма та зовнішній вигляд виразно відображають локальну специфіку дитячого вбрання. Не менш важлива інформація подається й у статті та замітках, пов'язаних з означеною тематикою, що разом з художньою спадщиною є унікальними матеріалами в контексті вивчення питання дитини та дитинства в українській культурі та народного вбрання 20–30-х років минулого століття загалом.

Примітка

¹ Справи з матеріалами Ю. Павловича зберігаються у фондах 1, 8, 14-9, 39, 43. Опрацювання зазначених фондів дало змогу виявити напрацювання, пов'язані з предметом нашого дослідження, що представлені переважно у фонді 39, одна справа – у фонді 1.

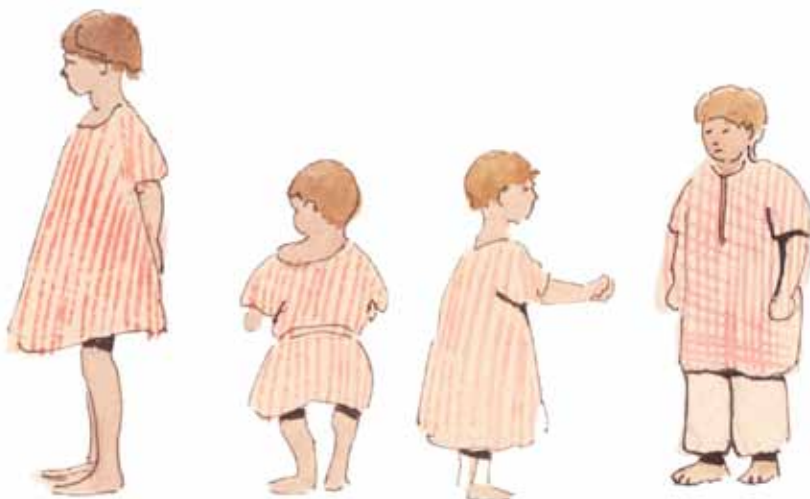
Джерела та література

1. Архівні наукові фонди, рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – АНФРФ ІМФЕ НАН України). Ф. 1–8. Од зб. 905.
2. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-1. Од зб. 4.
3. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 7.
4. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 15.
5. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 21.
6. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 22.
7. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 24.
8. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 25.
9. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 86.
10. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 94.
11. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од зб. 95.

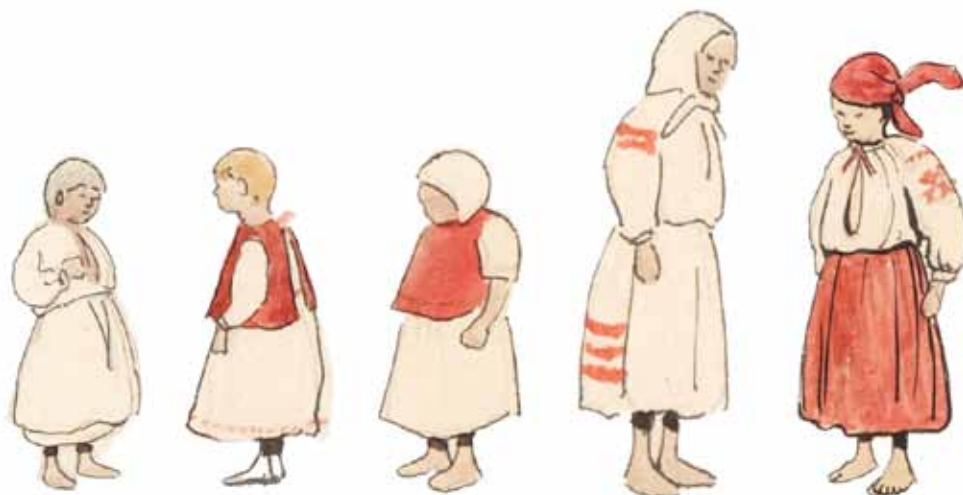

Шапка з листя. с. Старосілля. 1921–1923 рр.
АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 1-8. Од. зб. 905. Арк. 33

Хлопчик з околиць
Красилова. 1912–1913 рр.
АНФРФ ІМФЕ НАН України.
Ф. 39-2. Од. зб. 15. Арк. 6

Хлопчики із с. Озеряни 1928 р. АНФРФ ІМФЕ НАН України.
Ф. 39-2. Од. зб. 25. Арк. 2

Дівчата із с. Озеряни. 1928 р. АНФРФ ІМФЕ НАН України.
Ф. 39-2. Од. зб. 25. Арк. 2

Зачіски та головні убори. с. Озеряни. 1928 р. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од. зб. 25. Арк. 4

Зачіски та головні убори. с. Озеряни. 1928 р. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од. зб. 25. Арк. 5

Хлопчики із с. Пост Дров'яний. 1928 р. АНФРФ ІМФЕ НАН України. Ф. 39-2. Од. зб. 24. Арк. 2, 10

Дівчата із с. Пост
Дров'яний. 1928 р.
АНФРФ ІМФЕ
НАН України. Ф. 39-2.
Од. зб. 24. Арк. 9

Хлопчики з
Києва. 1927 р.
АНФРФ ІМФЕ
НАН України.
Ф. 39-2. Од. зб. 21.
Арк. 1, 4

Дівчата з Києва.
1927 р. АНФРФ
ІМФЕ НАН
України. Ф. 39-2.
Од. зб. 21.
Арк. 2-3

Безпритульні
хлопчики з
Києва. 1927 р.
АНФРФ ІМФЕ
НАН України.
Ф. 39-2.
Од. зб. 21.
Арк. 5; Ф. 39-2.
Од. зб. 94.
Арк. 1-4

12. Борисенко В. Етнографічна спадщина художника Ю. Ю. Павловича. *Народна творчість та етнографія*. 1988. № 5. С. 65–70.
13. Васянович О. Деякі особливості вбрання околичної шляхти Житомирщини другої половини XIX – початку XX ст. *Народний костюм як виразник національної ідентичності*. Київ, 2008. С. 140–145.
14. Матеріали до етнології. Т. 1 : Побут селянської дитини: матеріали до монографії с. Старосілля / Ніна Заглада ; ВУАН ; Музей антропології та етнології ім. Х. Вовка. Київ, 1929. 179, 6 с.: іл., табл. + нот.
15. Павлович Ю. З літніх вражень художника-етнографа. *Україна в типажах народних, краєвидах і архітектурі: художньо-етнографічна спадщина Юрія Павловича* / відп. ред. Г. Скрипник ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2010. 400 с. С. 53–58.
16. Пономар Л. Г. Народний одяг Правобережного Полісся середини XIX – середини XX століття: іст.-етногр. атлас; словник. Київ : Бізнесполіграф, 2015. 268 с. : іл.
17. Скрипник Г. Сторінка з життя та художньо-етнографічної творчості Юрія Павловича. *Україна в типажах народних, краєвидах і архітектурі: художньо-етнографічна спадщина Юрія Павловича* / відп. ред. Г. Скрипник ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2010. 400 с. С. 3–24.

References

1. NAS of Ukraine's M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings (thereafter – NASU IASFE ASFMAR): fund 1-8, unit of issue 905 [in Ukrainian].
2. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-1, u.i. 4 [in Ukrainian].
3. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 7 [in Ukrainian].
4. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 15 [in Ukrainian].
5. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 21 [in Ukrainian].
6. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 22 [in Ukrainian].
7. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 24 [in Ukrainian].
8. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 25 [in Ukrainian].
9. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 86 [in Ukrainian].
10. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 94 [in Ukrainian].
11. NASU IASFE ASFMAR: f. 39-2, u.i. 95 [in Ukrainian].
12. BORYSENKO, Valentyna. Ethnographic heritage of the artist Yu. Yu. Pavlovych. *Folk Art and Ethnography*, 1988, no. 5, pp. 65–70 [in Ukrainian].
13. VASIANOVYCH, Oleksandr. Some Features of Zhytomyrshchyna Gentry Clothes in the Second Half of the 19th to Early 20th Centuries. In: Mykhailo SELIVACHOV, ed., *Folk Costume as an Exponent of National Identity: Collected Scientific Papers*. Kyiv, 2008, pp. 140–145 [in Ukrainian].
14. ZAHLADA, Nina. Everyday Life of Peasant Children: Materials for a Monograph on the Village of Starosillia. In: *Materials to Ethnology*. Kyiv: Publishing House of the Khvediv Vovk Museum of Anthropology and Ethnology of the All-Ukrainian Academy of Sciences, 1929, vol. 1, 179, 6 pp., ill., plates + sheet music [in Ukrainian].
15. PAVLOVYCH, Yurii. From Aestival Impressions of an Ethnographer-Artist. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief, *Ukraine, Manifested in Folk Character Types, Landscapes, and Architecture: An Artistic and Ethnographic Heritage of Yurii Pavlovych*. NASU, M. Rylskiy IASFE. Kyiv, 2010, 400 pp., pp. 53–58 [in Ukrainian].
16. PONOMAR, Liudmyla. *Folk Attires of Right-Bank Ukraine's Polissia in the Mid-XIXth to Mid-XXth Centuries. A Historical and Ethnographical Atlas. A Dictionary*. Kyiv: Business Polygraph, 2015, 268 pp., ill. [in Ukrainian].
17. SKRYPNYK, Hanna. A Page from the Life and Artistic and Ethnographic Creation of Yurii Pavlovych. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief, *Ukraine, Manifested in Folk Character Types, Landscapes, and Architecture: An Artistic and Ethnographic Heritage of Yurii Pavlovych*. NASU, M. Rylskiy IASFE. Kyiv, 2010, 400 pp., pp. 3–24 [in Ukrainian].

Надійшла / Received 13.07.2023

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 12.09.2023